

<https://doi.org/10.37919/0201-419X-2023.98.5>

УДК 821.161.2-3.09:81'42

НОМО LOQUENS У МЕТАМОВНІЙ РЕФЛЕКСІЇ В. ДОМОНТОВИЧА

САЄВИЧ

Ірина Георгіївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови;
Київський університет імені Бориса
Грінченка;

вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2,
Київ, 04053;

e-mail: i.saievych@kubg.edu.ua

ORCID: 0000-0003-0761-4999

Iryna

SAIEVYCH,

PhD in Philology, Associate Professor of
the Ukrainian Language Department;
Borys Grinchenko Kyiv University; 18/2
Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv, 04053,
Ukraine;

e-mail: i.saievych@kubg.edu.ua

Статтю присвячено з'ясуванню особливостей метамови в романах В. Домонтовича (В. П. Петрова) «Доктор Серафікус» і «Дівчина з ведмедиком». Здійснено спостереження над комунікативними ситуаціями, компоненти яких постають об'єктами метамовної рефлексії нараторів. Узагальнено проблематику метамовних коментарів і зроблено висновок, що до фокусу уваги автора потрапляють усі модуси існування мови (мова, мовлення, комунікація), які в художніх текстах набувають естетичного виміру. Наголошено, що рефлексія над мовною діяльністю персонажів розкриває їхні сутнісні характеристики та виконує когнітивну функцію, що долає прогалини у фонових знаннях автора й читача.

Ключові слова: метамовна функція, естетична функція, метамова, метамовна рефлексія, метамовний коментар, комунікативна ситуація, мовна діяльність, В. Домонтович.

Поліфункційність мови як знакової системи зумовлена безпосередніми потребами її носія – людини, а тому говоримо про комунікативну, когнітивну, експресивну, емотивну, прагматичну, акумулятивну та інші функції, що залежать від цілей послуговування мовою в суспільному бутті. Недостатньо вивченими в українському мовознавстві є метамовна й естетична функції, що в художній мові підпорядковуються перша другій. Відсутність ґрунтовних досліджень у царині зазначеної проблеми

та виразний текстотвірний характер метамови у творчості Віктора Платоновича Петрова (В. Домонтовича) зумовили вибір теми розвідки. Матеріалом дослідження слугували романи «Дівчина з ведмедиком» (1928 р.) і «Доктор Серафікус» (написаний у 1928–1929 рр., опублікований у 1947 р.), співвідносні за хронотопом та підпорядковані спільним ідейно-естетичним засадам. Поетика романів привертала увагу передовсім літературознавців, зокрема В. Агеєвої [Агеєва 2006], однак не була об'єктом лінгвістичного розгляду в аспекті вияву особливостей метамови В. Домонтовича.

Метамовну функцію визначають як одну з основних у переліку численних соціальних призначень мови. Особливістю мови як семіотичної системи є двоїстість знакового вираження, адже, з одного боку, говоримо про мову як засіб об'єктивації позамовної дійсності, а з іншого – про метамову як надмову, інструмент осмислення й інтерпретації природної мови. Безумовно, основною сферою реалізації метамови є наукове мовлення, а її прикметною ознакою – застосування лінгвістичної термінології в мовознавчому контексті. У такому руслі зокрема потрактовують метамову Н. Хомський [Chomsky 1986], А.О. Білецький [Білецький 1997], К.М. Тищенко [К. Тищенко 2000] та ін. Зокрема Є.А. Карпіловська наголошує на сутнісних властивостях метамови як особливої мови другого порядку, що «тісно пов'язана з термінологією мовознавства, його метатеорією, моделюванням мовних знаків, явищ, процесів і становить об'єкт вивчення металінгвістики», тобто розділу мовознавства, «у якому вивчають різні аспекти використання мови людиною» [Карпіловська 2018].

Однак мова є об'єктом рефлексії не тільки науковому дискурсі, а й у повсякденній практиці. Однією з головних причин, що змушують мовців звертати увагу на мовний код, є нерозуміння співрозмовника, ситуації, відповідно до якої учасники комунікації намагаються уточнити значення усного чи писемного висловлення або ж його окремих елементів.

На особливу увагу заслуговує метамова в контексті художнього мовлення. Першість у виокремленні метамовної і поетичної (естетичної) функцій мови та визначенні їхніх сутнісних властивостей, спільних і відмінних рис, як відомо, на-

лежить Р. Якобсону. Теорію функцій вчений вибудовує з урахуванням компонентів комунікативного акту (адресант, повідомлення й адресат) та запропонованих ним складників мовної діяльності: контекст, повідомлення, контакт і код (система знаків, наділених значенням) [Jakobson 1960]. Він наголошує, що метамовна функція націлена безпосередньо на код повідомлення. Натомість поетична (естетична) функція, яка виявляє суть словесного мистецтва, спрямована на повідомлення. У працях Р. Якобсона зроблено висновок про поліфункційність мовленнєвого повідомлення і зазначено, що встановлення ієрархії функцій та їх інтерпретація відбувається з огляду на реєстр мовлення. Звісно, в художньому тексті і метамовна, й інші численні функції мови підпорядковані естетичній і, зрештою, плану змісту мовного коду.

Переважно у сфері лінгвопоетики натрапляємо на термін «метамовна рефлексія», поняттєва своєрідність якого полягає у спрямуванні на словесне оформлення суджень про мову і мовлення на підставі операцій метамовної свідомості, пов'язаних з інтерпретацією мовного коду [Саєвич 2019: 324].

За нашими спостереженнями, метамова в художніх текстах В. Домонтовича стосується всіх модусів існування мови (мови, мовлення і комунікації). Природно, що як філолог, історик, філософ, антрополог і соціолог, особистість з розмаїтою ерудицією і потужним інтелектом, письменник звертається до осмислення певних явищ мови в контексті рефлексії над дійсністю і сутністю людини на зламі культурно-історичних епох. Мову і зокрема мовну діяльність автор розглядає як особливий вимір буття людини, її визначальну ознаку, а тому однією з естетичних домінант романів є образ *homo loquens* – «людини, яка говорить» (створює та інтерпретує тексти), мовця.

Мовна рефлексія В. Домонтовича спрямована на комунікативні ситуації, учасники яких протиставлені за віковими, гендерними, світоглядними, інтелектуальними, професійними ознаками, емоційно-психічним станом. Вони привертають нашу увагу як такі, що в них закладена й обіграна комунікативна невдача. Такими, наприклад, є ситуації мовленнєвої взаємодії дитини і далекого від проблем реального життя професора («Доктор Серафікус»), антагоністів – представників природни-

чої і гуманітарної сфер знання, заглибленого у проблеми виробництва інженера-хіміка, який ворогує зі словом, і дівчини, в яку він закоханий («Дівчина з ведмедиком»). Оцінюючи взаємодію учасників комунікації, автор зосереджує увагу і на конкретних лінгвістичних проблемах.

Так, у романі «Доктор Серафікус» вагоме місце посідає діалог головного героя професора Василя Хрисанфовича Комахи, якого знайомі іронічно називають доктором Серафікусом через його дивакуватість і повну безпорадність у реальному житті, і п'ятирічної дівчинки Ірці. Вони спілкуються в київському парку Шевченка поряд з університетом, де працює професор, для якого дівчинка досить часто є єдиним співрозмовником упродовж усього дня. У парадоксальному мовному образі Комахи-Серафікуса як людини-ідеї, людини-абстракції домінує ознака «тілесної безтілесності», що, звісно, створює іронічний підтекст для сприйняття зовнішнього і мовного портретів персонажа: (1) *У нього було щось од гомункулюса, колби, лабораторії, од легенди про Фавста, од плянківських теорій, од химер, ілюзій, схем і формул. Ані його величезне тіло, ані його червоне, голене, подібне на шматок свіжого м'яса, обличчя не переконували в реальній правдоподібності його існування* (Домонтович: 26); (2) *Комаха – Доктор Серафікус – і був такий: безпредметний, людина запереченого біологізму, «приміткового», замкненого, схематичного існування* (Там само: 80).

У діалогах професора і дівчинки відтворено специфічну для семіозису дітей рису, що полягає в пошуках образного зв'язку між фонетичною оболонкою знака і референтом. Дівчинка намагається відшукати такі найменування, що найбільшою мірою відповідають зовнішнім ознакам дивного огрядного чоловіка. Так, під час знайомства, почувши власне ім'я Комаха, вона висловлює подив: (3) – *А чому ти такий дуже великий, якщо ти комаха? Адже ж комахи бувають маленькі?* (Домонтович: 25); (4) – *А ти, дядю Комахо, людина?* (Там само: 29); (5) – *Я, – сказав він, плутаючись, і плутаючи, і не сподіваючися щось розтлумачити, – я Комаха, тільки я не комаха, а... а так... Ну?..* (Там само); (6) – *Ти, значить, зовсім не комаха, а просто Пупс! У цій короткій Ірчиній фразі було сховано досить*

презирства й іронічного розчарування. Смішний, товстий, недоладний дядя Пуус! (Там само: 30). З погляду її досвіду *комаха* – це щось *маленьке*, у її предметному світі аналогом маленького, з яким емоційно пов'язана дівчинка, є лялька-пуус.

У мовленні головного героя форма часто переважає над змістом, що також є виявом «тілесної безтілесності». На тлі невимушеного спілкування дівчинки репліки Комахи видаються особливо недоречними. Відсутність досвіду спілкування за межами наукової сфери спричинює у Серафікуса комунікативну безпорадність: відповіді на запитання дитини стереотипні, синтаксис висловлень незавершений, наявні елементи пауз-хезитацій.

Письменник з позиції наратора-слухача фіксує складні операції сприйняття й осмислення отриманої інформації та процес породження мовлення (*оглядала, зважувала, міркувала, оцінювала, висловила певне гіпотетичне припущення*). Пор. метамовні рефлексиви (7; 8), зокрема коментар (8) з іронічним забарвленням: (7) *Ірця оглядала, зважувала, міркувала, оцінювала і тоді, після павзи, висловила певне гіпотетичне припущення: Може, ти не проста комаха, а такий великий комашиний тато?* (Там само: 26); (8) *Логічна структура висловленої думки була бездоганна. Все непотрібне було відкинуте, і лишалась одна чисто розумова конструкція, що в ній не було нічого зайвого чи принесеного ззовні* (Там само: 28).

Попри всі намагання порозумітися з дівчинкою, професору так і не вдається пояснити взаємозв'язок між позначуваним і позначенням (знаком): (9) *Що сказати? Як відокремити в собі умовність свого імени й себе як людину? Комаха міг би говорити про ейдотичні смисли, він міг би процитувати останні книжки Лосева і його думки про формули категорій, що входять в тетрактиду «А»: нейменована та іменована істота тотожна зі своїм ім'ям як суцільним видом своєї найменованості і відмінна зі своїм ім'ям як нейменована, але як пояснити дівчинці відмінність особи й імени?* (Там само: 29). Риторичні запитання виражають розгубленість професора і демонструють недоречність обраного способу вербалізації думки, його невідповідність інтенціям, що, зрештою, призводить до комунікативної невдачі, спричиненої віковими особливос-

тями учасників діалогу, їхнім рівнем пізнання дійсності і комунікативним досвідом, який для доктора Серафікуса обмежений науковим дискурсом.

Філологічне спрямування притаманне для значної кількості контекстів. Зокрема в наступному прикладі (10) особистісні властивості персонажів роману «Дівчина з ведмедиком» (Лесі і Зини Тихменєвих) та манеру їхнього мовлення передано через «філологічні метафори» – у зіставленні жіночих типів з метричними віршовими розмірами. Урівноважений класичний ямб (Леся) протиставлено бунтарському й ексцентричному верлібру (Зина), а результатом метамовної рефлексії стає поєднання експресивних конструкцій *галаслива безглуздість плутаних фраз, хаос сумбурної «вздибленості»* з лінгвістичними термінами: (10) *Леся, та вся вкладається в канонічну чіткість клясичних строф 4-стопового ямба. Для Зини, навпаки, характеристичний vers-libre, розірвані рядки, поплутані слова, повна занедбаність метричних розмірів, галаслива безглуздість плутаних фраз, де кінець попереджає початок і де синтаксичну усталеність послідовної зміни головних і додаткових членів речення обернено в хаос сумбурної «вздибленості»* (Домонтович: 156).

У властивій письменнику парадоксальній манері подано й сприйняття мовцем – філологом Василем Грибом («Дівчина з ведмедиком») сфери своєї діяльності, розглянутої ним в руслі прагматичних міркувань. Появу лінгвістичних термінів у наведеному фрагменті спричинює тема монологу, а метамовна рефлексія має стосунок до проблем орфографії: (11) *Ми знаємо тільки те, що нам не треба знати. Отже, приміром, візьмімо мене. Я живу з того, що в радустановах читаю на курсах українізації українську мову. Я знаю долю згукосполучень ър, ѳл в праслов'янській мові, хоч це мені й не потрібно. Мені треба знати зовсім не це, а те, як писати «двадцять», з літерою д чи без цієї літери, «інший» через и широке чи вузьке, «дещо» через риску чи без риски, але, на жаль, хоч це мені потрібно знати, то я цього не знаю. Тут джерела людської життєвої трагедії. Життя людське сумнівне й хистке, а хліб лекторський непевний і гіркий* (Домонтович: 185).

Мовленнєва взаємодія персонажів може супроводжуватися розгорнутим експресивним образно-асоціативним коментарем, прагматичний характер якого наголошує на складності декодування висловленої адресантом думки і загалом на можливості підтримувати контакт між співрозмовниками за умови гіперболізації глузливо-критичного складника повідомлення: (12) *Наша розмова пішла в аганах живої, гострої буфонади, викривленими еліпсами; в тій навмисній гротескній манері, що властива Грибові. Ця манера рідко кому до вподоби: вона може зіпсувати настрій кожному, хто захтів би побалакати з Василем Грибом. Звичайно, співрозмовник, закінчивши розмову, одходив од нього, не розуміючи, як йому поставитись до всього сказаного Грибом, і питав якого-небудь спільного знайомого: – Чи Ви можете серйозно говорити з Василем Грибом? Щодо мене, то я не можу! Того дня, коли я прийшов до Гриба, арлекінадні його вигуки, крикливі месіяди, галасливі ярмаркові оплески й ляпасаи, іронічні пародії, серйозно-несерйозні поради, як не чудно, мене не дратували. Я почував, що іронія мені особливо потрібна і що її мені зараз найбільше бракує* (Домонтович: 186).

Причиною комунікативної невдачі персонажів у більшості проаналізованих контекстів є не лише несумісність адресанта й адресата, а й невідповідність їхнім інтенціям каналу обміну інформацією, та й самої інформації як організованої послідовності мовних знаків: у їх формі, змісті та обсязі.

До фокусу уваги метамовних коментарів потрапляють і мовні вади, які в романі «Дівчина з ведмедиком» постають за собом іронічної характеристики персонажа. У наведених нижче прикладах увагу спрямовано на акцентуаційні помилки (13) й обмовки (14), що характеризують рівень освіченості учасника діалогу (Панаса Григоровича), його здатність до осмислення інформації. Прикладом браку системності у здобуванні знань постає недостатньо усвідомлена власна назва (*Макіявеллі*), що в процесі комунікації замінюється іншою в межах поняттєвої категорії відомих мислителів доби Відродження: (13) – *Ви, – каже Панас Григорович, звертаючись до мене, – Ви, Іполіте Миколайовичу, психолог (слово «психолог» Панас Григорович говорить, наголошуючи на останньому складі)* (Домонто-

вич:199); (14) – *Савонароля Ви, Іполіте Миколайовичу! – каже Панас Григорович, чокаючись кухликом і допиваючи рештку пива, коли я після кави кінчаю свою промову. – **Макіявеллі? – перепитую я. – Авжеж, Макіявеллі. Панас Григорович любить читати, читає багато, читає все, що трапить йому під руку, і внаслідок такого читання часто змішує імена, забуває назви, плутає авторів, історичних діячів, хронологічні дати. Думавши про Макіявеллі, він слухав його із Савонаролею*** (Там само: 204–205).

Спостереження над комунікативними ситуаціями та метамовними коментарями переконує, що мовлення з погляду В. Домонтовича – це складний психофізіологічний процес. Зокрема в метамові головного героя роману «Дівчина з ведмедиком» Іполіта Миколайовича Варецького об'єктивовано зв'язок мови і мислення, процес пошуку потрібного слова в ментальному лексиконі (15), можливість корекції мовленнєвої поведінки (16) та проблему стереотипності мовлення: (15) *Я почуваю, що треба знайти інші аргументи й нові слова, але я не находжу їх. Я почуваю, як витрухляли й зотліли старі слова, які вони порожні й нікчемні. Але я уперто повторюю: – Я мушу... Мій обов'язок...* (Домонтович: 181); (16) *Люди завжди говорять сказаними словами, заученими формулами. І я говорю сказаними словами. Я визнаю, що висловився невлучно; треба було інше слово вжити, якось інакше висловитись. Я хтів тільки нагадати за свою тривогу, ніяковість, за розмови, що можуть піти* (Там само: 182).

Зазначимо, що найчастотнішим маркером метамовних коментарів у романі «Дівчина з ведмедиком» є лексема *слово*. У рефлексіях Варецького *слово* як виразник мовного коду постає репрезентантом однойменного концепту, що перебуває в тісній взаємодії з концептом **МОВЧАННЯ**. Своєрідність співвідношення і смислового наповнення **СЛОВА** – **МОВЧАННЯ** зумовлена взаємозв'язком мови й мислення та рівня сформованості мовної компетенції персонажа. Критичний самоаналіз мовомислення увиразнює вплив емоційного напруження на процес породження мовлення, адже пошуки мовних одиниць у ментальному лексиконі ускладнені усвідомленням героєм доленосного характеру ситуації освідчення в коханні. Очевидно,

що проблема володіння словом для персонажа є однією з болючих і невирішуваних, а безпосередньо мовна діяльність посилює душевні страждання. Відтак слово як виразник думки набуває негативних конотацій і уособлює внутрішній розлад персонажа, який невдоволення власною мовленнєвою компетенцією об'єктивує в одиницях із семантикою заперечення: *немає, завжди бракувало, не нахожжу жодного, (слова) безглузді, пустельні, порожні, нікчемні, без:* (17) *У мене немає слів! Мені завжди бракувало слів, а зараз я не нахожжу жодного. Мені є багато чого сказати Зині, але я без слів* (Домонтович: 157); (14) *Слова й загадка їхнього поєднання завжди мене лякали. Я завжди ставився до слів підозріло і з сумнівом, як до істот жорстоких і небезпечних, двозначних і зрадливих. Слова вульгарні, нікчемні й двозначні. Вони готують зраду, вони скрізь підстерігають людину, чекають її напоготові, щоб заволодіти людиною і згубити її. Я не належу до числа тих, що вміють робити їх лагідними й покірними. Передо мною вони, безглузді й пустельні, вставали сторч. Я ворогував зі словами. Слова завжди відштовхували мене від себе* (Там само: 174).

Лексема слово потрапляє до складу сполук, в яких епітети (*жорсткі, небезпечні, двозначні, зрадливі, вульгарні, нікчемні*) і предикати *лякати, готувати (зраду), підстерігати, володіти, згубити, відштовхувати* актуалізують антропоморфну метафору СЛОВО – ВОРОГ. Ворожість слова в ситуації освідчення в коханні прирікає героя на повну німоту: (18) *Але як сказати, що сказати й з чого почати? Мені бракує слів. У мене їх менше, як у того героя гоголівського «Одруження», що запевняв свою наречену: «Влітку багато буває мух». <...> Коли я лишався на самоті з дівчиною, я звичайно мовчав. Не завжди буває до речі говорити про літо й літніх мух, а для того, щоб сказати за своє кохання, мені бракувало слів* (Там само: 176).

Комунікативну невдачу Варецький осмислює не просто як поразку у двобої зі словом, але й як власну безпорадність у пошуках яскравих образів, які мали б справити ефект на свідомість співрозмовниці. Війна зі словом об'єктивує екзистенційні пошуки свободи у протидії стихії й безмежному творчому потенціалі життя, що викликає в педантичної натури героя водночас і страх, і таємну жагу.

Прикметно, що всебічна ерудиція та уява в романі постулюються як запорука успіху не тільки мовної діяльності, а й наукової. Так, наприклад, в ситуації, коли Варецький планує пов'язати своє майбутнє з викладацькою й науковою працею в університеті, він отримує відмову від професора через надмірну раціональність та утилітарний характер мислення: (19) **Вам бракує образів, ідей, слів, обр'їв. В хімії це важливіше, ніж деінде. Ви, певно, нічого не читаєте, окрім фахової літератури, а проте, коли у Вас уперше з'явилась думка за наукову діяльність, Вам треба було почати читати що завгодно і якомога більше, тільки не зі свого фаху** (Домонтович: 178).

Отже, метамова В. Петрова-Домонтовича зумовлена естетизацією мови як діяльності. Письменник осмислює мовлення як складний психофізіологічний процес, в якому в синкретичній єдності взаємодіють мова, мислення, сприйняття, уява, пам'ять, емоції та інші складники й функції психіки людини. Об'єктом метамовної рефлексії стає не тільки знаковий характер повідомлення, що коментується з позиції наратора-слухача, а й процес породження мовлення в інтерпретації наратора-мовця. Тобто коментареві піддаються інтенції, шляхи реалізації задуму, пошуки слів у ментальному лексиконі, зв'язок між мовою і мисленням, мовою і пізнанням, контроль за повідомленням та його корекція. Як розгорнуте висловлення метамовний коментар досить часто містить риторичні запитання, що об'єктивують внутрішню мовно-мисленнєву діяльність персонажів. Найчастотнішими лексичними маркерами метамови автора є лексеми *слово, ім'я, термін, розмова, мовчання, розуміння, думка, фраза, говорити, казати, розмовляти, мовчати, тлумачити*.

Метамовний і – ширше – металінгвістичний коментар, який часто складно відмежувати від мовного коду, автор вибудовує в межах широкого філософського і філологічного контексту, що позначається на художній, образно-асоціативній інтерпретації комунікативних ситуацій, в яких homo loquens розкриває і сутнісні властивості homo sapiens. Звісно, що підпорядковану естетичній функції метамовну рефлексію слід вважати однією з прикметних ознак жанру інтелектуальної прози і маркером ідіостилю В. Домонтовича.

Агеева В. Поетика парадокса: інтелектуальна проза Віктора Петрова-Домонтовича. Київ: Факт, 2006.

Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ: АртЕк, 1996.

Домонтович В. Вибрані твори. Київ: Книга, 2008.

Карпіловська Є. А. Метамова. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. Т. 20. URL : <https://esu.com.ua/article-66687>

Саєвич І. Знак у метамовній рефлексії (на матеріалі малої прози Андрія Содомори). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2019. № 70. С. 323–334.

Тищенко К. Метатеорія мовознавства. Київ: Основи, 2000.

Chomsky, N. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*. New York: Praeger, 1986.

Jakobson, R. *Linguistics and Poetics*. In T. Sebeok (Ed.). *Style in Language*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, 1960. P. 350–377.

REFERENCES

Aheieva, V. (2006). *Poetics of Paradox: Intellectual Prose by Viktor Petrov-Domontovych*. Kyiv: Fakt (in Ukr.).

Biletskyi A. (1996). *O. About Language and Linguistics*. Kyiv: ArtEk (in Ukr.).

Domontovych, V. (2008). *Selected Works*. Kyiv: Knyha (in Ukr.).

Karpilovska, Ye. A. (2018). *Metalanguage*. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 20 (in Ukr.). URL : <https://esu.com.ua/article-66687>

Saievych, I. (2019). *Sign in Metalanguage Reflection (Based on the Short Prose by A. Sodomora)*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna, 70*, 323–334 (in Ukr.).

Tyshchenko, K. (2000). *Metatheory of linguistics*. Kyiv: Osnovy (in Ukr.).

Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language: Its Nature, Origin and Use*. London.

Jakobson, R. (1960). *Linguistics and Poetics*. In T. Sebeok (Ed.). *Style in Language*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, pp. 350–377.

Статтю отримано 07.06.2023

Iryna SAIEVYCH

HOMO LOQUENS IN V. DOMONTOVYCH'S METALINGUAL REFLECTION

The article is devoted to the manifestation of the peculiarities of the metalanguage in V. Domontovich's (V.P. Petrov's) novels "Doctor Seraficus" and "The Girl with a Bear". The researcher has made observations on communicative situations, the components of which appear as objects of the narrators' metalanguage reflection. The author of the article has summarized the problems of metalanguage comments and concluded that all modes of language existence (language, speech, communication) which in belles-lettres texts primarily acquire an aesthetic dimension have become the focus of the research. The author has emphasized that reflection on the characters' speech activity is aimed at revealing their essential characteristics and performs a cognitive function, filling the gaps in the author's and reader's background knowledge. The researcher has suggested that metalanguage commentaries and the concept of language in general are predetermined by ontological and epistemological experience of the author who reflects on language on the verge of the scientifically objective and the figurative-associative, organically combining ontological and epistemological experience (philological, philosophical, anthropological) with his artistic comprehension of reality.

Keywords: metalanguage function, aesthetic function, metalanguage, metalanguage reflection, metalanguage commentary, communicative situation, language activity, V. Domontovych.